

Școala Națională de Studii Politice și Administrative  
Școala Doctorală, domeniul Sociologie

***Too-big-to-fail* și societatea capitalistă contemporană**  
**-rezumat-**

Doctorand: Șerban-Costin Crețu

Coordonator: Prof. Univ. Dr. Vladimir-Sergiu Pasti

București

2018

La începutul acestei cercetări, enunțând finalitatea ei, anume testarea ipotezei că existența crizelor nu ține în mod necesar de natura capitalismului, iar politicile publice au un rol important în apariția acestora, observam că realizarea sarcinii pe care ne-am propus-o implică un serios efort de culegere, analiză și interpretare de date importante despre capitalism. Cum ipoteza aflată în studiu se referea la ceea ce este comun capitalismului dincoace de evantaiul formelor sale în timp și spațiu, acest comun nu putea fi descoperit și studiat decât parcurgând acest evantai de manifestări. Pentru cineva familiarizat cu subiectul, era suficient să ne gândim, de pildă, la multele volume ale *Istoriei financiare a Statelor Unite* a lui Markham pentru a înțelege că, din moment ce un singur domeniu din economie, finanțele, și dintr-o singură arie geografică, Statele Unite, solicită un asemenea efort și o asemenea întindere a lucrării, pretenția enunțată de a testa ipoteza și de a atinge obiectivul, finalitatea lucrării, nu poate fi atinsă într-o manieră extensivă. Era necesară o stilizare a proteiformei realități a capitalismului; această stilizare nu putea fi făcută pe seama unui singur criteriu, de exemplu cel tipologic, pentru două motive: impresionanta diversitate de tipologii (fiecare cu tipurile ei), respectiv insuficienta restrângere a domeniului de investigat pe seama acestor tipologii (altfel spus, fiecare tip presupunea o investigație foarte întinsă ea însăși). Erau necesare alte criterii pentru a selecta domeniul de investigație.

Al doilea criteriu ține chiar de acea esență a capitalismului anterioară logic diversificării sale; este vorba de faptul că în oricare din formele sale nu există capitalism fără încercarea susținută de a obține profit. Nici așa însă lucrurile nu se simplificau mult tocmai pentru că regăsim această preocupare în toate tipurile de capitalism în care am fi dispuși ale investiga.

Al treilea criteriu, strâns legat de acesta al profitului, a fost acela că deși esența capitalismului este economică, iar piața este determinantă despre capitalism, putem vorbi cu adevărat abia atunci când economicul nu numai că determină, dar chiar dă formă, socialului și politicului. Astfel, știam că trebuie formulată o tipologizare, că trebuia studiată căutarea profitului și modul în care economia determină celelalte elemente societale. Aveam o grilă de lectură, dar sarcina era încă impresionantă.

Atunci am introdus un ultim criteriu, care are meritul de a restrânge domeniul de investigat la dimensiuni manipulabile în cadrul cercetării. Este vorba despre ideea că funcționarea unui întreg, aici o formă de capitalism, se poate discerne mai bine în momentele de criză, atunci când pot fi observate cele mai sensibile dintre determinări, dintre cauze și efecte.

Știam așadar că vom produce o tipologie – una aproape banalizată pentru a nu ni se reproșa

un *parti pris* – iar pentru faza contemporană a capitalismului, cea financiară (care vine după capitalismul negustoresc și industrial), am decis de asemenea să urmărim o împărțire în varietăți dintre cele mai larg răspândite. Astfel, am putut recompune și urmări istoria diversă de câteva secole a capitalismului urmărind maniera specifică de obținere a profitului în fiecare din cele trei tipuri de capitalism și, de asemenea, ceea ce este specific pentru fiecare dintre ele în privința modului de determinare de către economie a socialului și politicului. Pentru a face aceasta am studiat, în acord cu ultimul criteriu, cele mai importante crize din cele trei mari tipuri de capitalism, încercând de fiecare dată să testăm ipoteza și să observăm dacă crizele analizate țin strict de natura jocului pieței sau dacă, cel puțin într-o anumită măsură, sunt induse de politicile publice. Acest lucru l-am făcut în mod special în ultimele două capitole ale lucrării pentru tipul financiar de capitalism pe cazul recente crize arătând că, în mare măsură, incoerența axiologică și atitudinală a principalilor actori politici și economici – concretizată într-o politică de dereglementare urmată de alta de *bail-out* atunci când criza a izbucnit – este responsabilă atât pentru geneza crizei, cât mai ales pentru stoparea acțiunii benefice și educative ale pieței care sancționează speculația exagerată și pentru mutarea riscurilor pe de o parte în viitor și, pe de altă parte, asupra altor indivizi și altor societăți decât cei responsabili pentru criză.

Aceasta este pe scurt logica internă a cercetării; pe seama ei a fost posibilă o anumită ordonare și raționalizare a unui corp geometric complex care este capitalismul. Este ușor de observat atunci când citim această analiză a structurii logice că una din ipotezele fundamentale este aceea a funcției determinante a economiei asupra întregului ansamblu funcțional al societății. Acest aspect tocmai a fost subliniat drept criteriu de interpretare de sine stătător pentru capitalism; în plus, atât criteriul crizei economice cât și acelea ale tipologizării în funcție de activitatea în care se produce mai mult profit, respectiv însăși căutarea de profit reflectă cu totul această proeminență a economicului; înseși varietățile capitalismului financiar sunt stabilite în primul rând ca funcții ale economiei, ale modului de lucru al acesteia. Era normal să fie așa. Am dorit o lectură rațională a capitalismului și ne-am așezat pe un punct de vedere care este în general îmbrățișat de economiști, nu numai de cei din tradiția marxistă. În fond, când Adam Smith spune că ne așteptăm mâncarea nu de la bunăvoința, ci de la interesul brutarului și băcanului, nu spune altceva decât că țesătura socială depinde fundamental de realitățile economice. Lucrurile stau astfel și am avut conștiința poziției pe care ne situăm, ba chiar am exprimat-o ca atare. Numai că nu este singura poziție cu putință. Într-o opoziție față de Marx, Max Weber pune în dependență geneza

capitalismului de etica protestantă; este una dintre cele mai cunoscute poziții concurente; nu este singura. Însă, pentru moment însă vom face câteva considerații concluzive, de data aceasta de natură interpretativă, despre rezultatele obținute în cercetare și despre deschiderile pe care le oferă acestea.

Mai întâi trebuie însă făcute câteva observații despre tipologizarea îmbrățișată în continuarea scurtelor precizări de mai sus. După cum s-a putut observa, am menționat numeroase alte tipologii propuse și folosite de economiști, sociologi etc. pentru capitalism. Unul dintre riscurile cele mai mari atunci când sunt folosite concepte, simboluri, teorii larg răspândite este acela de a le considera banalizate; alt risc este de a le atribui unei personalități care le-a utilizat sau care a propus ceva asemănător; în cazul nostru, tipologizarea capitalismului în negustoresc, industrial și financiar poate apărea pe de o parte ca un loc comun, iar pe de alta, chiar mai rău, ca o idee marxistă<sup>1</sup> – noi înșine am făcut o scurtă istorie a acestei tipologizări.

Lucrurile sunt mai simple și mai importante de atât. Întâi: nu are importanță dacă ceva a ajuns un loc comun; într-o cercetare se caută adevărul, nu surpriza, iar faptul că ceva a ajuns loc comun este mai degrabă o dovadă pentru adevărul său. Apoi, și asta este mult mai important, indiferent care este falsul prieten – aici Marx – am făcut această tipologizare după un criteriu propriu acestei cercetări, anume sectorul economic în care s-a făcut cel mai mult profit. Pe Marx îl interesează un proces de geneză și evoluție. În această lucrare, se observă cum resursele cele mai dinamice (oameni, capitaluri etc.) se distribuie către un sector economic, chiar dacă sunt prezente și altele, iar aceasta se petrece pentru că acolo se face mai mult profit<sup>2</sup>. Acesta este motivul pentru care am adoptat tipologia respectivă. Cum am spus, ea a funcționat ca o primă etapă de stilizare a faptelor analizate în cercetare.

Odată determinate tipurile istorice de capitalism, am aplicat o altă etapă de stilizare, anume studierea pentru fiecare tip de capitalism a cel puțin unei crize economice în acord cu ideea că înțelegem mai bine un anumit sistem, o anumită formă a capitalismului, în momentele lui de fragilitate. Studiind aceste momente am putut realiza câteva clarificări necesare.

---

<sup>1</sup> Ar trebui să ieșim din provincialismul care confundă utopiile marxiste despre comunism cu analizele marxiste despre capitalism, analize despre care numeroși economiști în vârful recente crize spuneau că impun *Das Kapital* ca interpretare de referință.

<sup>2</sup> Pe parcursul lucrării am arătat și că există diferite maniere de a controla intrarea în sectorul respectiv de activitate. De exemplu, comerțul cu Indiile era obiect de privilegiu regal. Se pot da exemple pentru oricare alte sectoare economice. Am arătat, de asemenea, că diversele reglementări financiare, cu un caracter mai puțin evident, joacă astăzi un rol analog în privința intrării în sectorul de activitate financiară.

Prima dintre aceste precizări este diferența dintre o criză reală și importantă și o simplă manie speculativă; am văzut clar această distincție pentru capitalismul negustoresc între criza profundă indusă în Franța de mecanismele lui John Law și Mania Lalelelor produse de piață în Olanda. În primul caz suntem în prezența unei scale majore a proceselor care reprezintă pe bună dreptate o criză. În al doilea caz avem de-a face cu o speculație care nu a atins structurile majore ale economiei.

A doua clarificare vine de asemenea de la această diferență. Creșterea speculativă a prețului lalelelor nu a atras după sine o criză, dar este remarcabil faptul că, exceptând câteva scurte intervenții locale ale orașelor olandeze la nivelul prețurilor pe finalul crizei, pentru această manie nu au existat intervenții ale statului, politici publice, deși uneori acestea au fost cerute. Prin contrast, în Franța aflată în faze ale capitalismului mai puțin avansate decât Anglia sau Olanda – ceea ce ar fi trebuit să limiteze efectele unei crize de natură capitalistă, speculativă<sup>3</sup> – adoptarea ideilor lui John Law, adică politici publice masive ele însele de tip speculativ, a accentuat și agravat situația, ducând-o dincolo de simplul nivel fiscal, la scala întregii economii și societăți.

A treia clarificare pe care am realizat-o pe seama aceleiași crize – dar și pe seama aceea a crizelor din 1929-1933 și din 2007-2010 – este de maximă importanță pentru această cercetare, anume faptul că o criză (spre deosebire de o manie, de un balon speculativ) atrage consecințe negative majore asupra economiei, dar și asupra societății, politicii, ideilor și chiar modelului societal. Astfel, după criza din 1929-1933 modelul societal american s-a deplasat foarte mult spre stânga; în timpul recente crize a existat o scurtă tendință în aceeași direcție, urmată chiar în acești ani de o contrabalansare spre dreapta, spre protecționism și suveranism.

A patra clarificare obținută tot din cel de-al doilea capitol, pe seama crizei din 1929-1933 este aceea că economiile orientate mai mult spre piață, în particular cea americană, și-au revenit mai greu decât, de exemplu, cea germană, pentru că nu aveau nici măcar instituțiile necesare pentru intervenție. Deși în aparență această clarificare pare să contrazică ipoteza noastră că politicile publice mai degrabă agravează criza, iar pe termen lung încurajează repetarea crizelor, lucrurile nu stau astfel. Întâi că noi nu suntem împotriva politicilor publice, suntem pentru coerență; susținem că atunci când se acționează incoerent, atunci are loc agravarea. În al doilea rând, cine a

---

<sup>3</sup> În fapt, după cum am arătat, în Franța aveam de-a face doar cu o îndatorare a statului, datorată mai degrabă practicilor feudale decât capitaliste, față de care statul a crezut că poate intervenii cu măsuri speculative (și nu numai) de tip capitalist.

citit atent textul cercetării de față poate observa că întreaga perioadă din 1913 până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial reprezintă o lungă depresiune, cu o perioadă acută între 1929-1933. În argumentarea noastră avem de a face cu una din acele rare situații în care economia singură produce fragilități – aici explicate tocmai de trecerea de la tipul industrial de capitalism la cel financiar – care pot genera o criză. În același timp, pe lângă poziția keynesiană care a încurajat politicile publice de intervenție asupra cererii agregate, a existat o poziție concurentă care nu a fost adoptată, aceea a lui Irving Fisher, dar care – bazată fiind pe funcționarea pieței fără intervenție – ar fi putut duce la o economie mai sănătoasă și, oricum, ar fi fost mult mai coerentă cu atitudinea anterioară pro-piață din America. Așadar, această a patra clarificare arată că există incoerențe între atitudinile decidenților în momente diferite ale evoluției economiei, înainte de criză și după declanșarea acesteia.

În fine, a cincea clarificare adusă de acest al doilea capitol – am constatat deja, după cum vom arăta imediat, că acest aspect s-a repetat și în recenta criză economico-financiară – este aceea că actorii economici și politici au fost în bună măsură de acord pentru a susține piața înaintea declanșării crizelor, respectiv pentru a susține intervenția prin politici publice după ce crizele s-au declanșat. Într-un fel, această atitudine este normală pentru că în boom toată lumea vrea să câștige, iar în criză nimeni nu vrea ca economia și societatea să se prăbușească. După cum s-a văzut, argumentarea noastră este pentru coerență, sau, cel puțin, pentru o mult mai bună măsurare a efectelor intervenției sau non-intervenției, atât ante-cât și post-criză.

Deși ni se tot repetă că istoria este cel mai bun profesor pentru prezent și pentru viitor, este limpede pentru fiecare dintre noi că evenimentele pe care le trăim, la care participăm, ne antrenează și ne impresionează mult mai mult. Prin aceasta, deja este mai dificil să studiezi asemenea realități, care se află în curs de desfășurare sau s-au încheiat de curând. O dificultate în plus a unei asemenea cercetări vine din faptul că fie lanțul de fenomene nu s-a încheiat, fie consecințele lui se proiectează pe o perioadă mult mai lungă decât prezentul cercetării. De aici mai apare o dificultate. Informațiile – și acestea constau în principal în două categorii: date și interpretări ale specialiștilor – sunt deosebit de abundente, te bombardează chiar, și, mai ales, nu sunt filtrate prin distanța în timp care te-ar ajuta să vezi care dintre date sunt cu adevărat relevante la nivelul cauzelor, dezvoltărilor și, mai ales consecințelor, respectiv care dintre interpretări au un caracter științific ce sparge bariera prezentului și care interpretări sunt doar *efemerinde* – cum îi zicea Frunzetti lui Noica. În capitolul al treilea dedicat analizei crizei economico-financiare din 2007-2010 a trebuit să oferim răspunsuri,

adică alegeri pentru fiecare dintre aceste probleme.

Astfel, am optat pentru o plasare și o descriere a recente crizei în funcție de principalii parametri economici (PIB, șomaj etc.) în perioada premergătoare crizei, în timpul desfășurării ei și după încheierea acesteia. Aceste date nu au pus o problemă de selecție, fiind vorba de acelea esențiale în oricare statistică. Ele ne-au ajutat să căutăm cauzele crizei în primul rând la nivelul fundamentelor economice, iar când acestea nu au oferit toate răspunsurile (poate nici majoritatea acestora) am căutat răspunsuri la nivelul politicilor publice, dar și la nivelul comportamentului diverșilor actori. În realizarea acestei investigații asupra cauzelor nu a mai fost vorba despre o simplă descriere a crizei prin principalii parametri economici și economico-sociali. A fost necesar să selectăm diverși autori care au produs lecturi asupra etiologiei crizei. Grija noastră a fost ca interpretii utilizați să se bucure fie de autoritate epistemică, fie de autoritate politică, fie de ambele. În plus, am încercat să reținem acei autori care au expus cauzele crizei într-o manieră clară și accesibilă nu doar economiștilor.

În ce privește măsurile de recuperare, am apelat de asemenea la principalele surse. În primul rând, pentru că era vorba despre politici publice de intervenție contra crizei, am apelat la documentele legale, care au stipulat măsurile împotriva acesteia. În al doilea rând, am apelat la aceleași statistici cu mare grad de obiectivitate în privința principalilor parametri astfel încât judecățile noastre despre eficiența măsurilor să se ocupe, pe cât posibil, de o bază de date cuprinzătoare și de interpretări obiective. În fine, trebuie spus că am realizat fiecare dintre aceste etape de cercetare ale recente crize pentru fiecare dintre varietățile capitalismului financiar. În fapt, am studiat mai degrabă zone economice (SUA; UE cu o distincție în Franța, Germania, respectiv Marea Britanie, dar și fostele țări comuniste; China, Rusia etc.); dar este relativ ușor de stabilit pentru fiecare o legătură între aceste zone economice și varietățile de capitalism financiar expuse. Cu aceasta cred că am explicat suficient cum am răspuns problemelor cu care ne-am confruntat în analiza recente crize.

Rezultatele obținute în această analiză sunt deosebit de semnificative și au fost pe deplin fructificate în ultimul capitol al lucrării. Totuși, câteva dintre aceste rezultate evidențiate în al treilea capitol merită reluate pe scurt și aici, întrucât contribuie la formarea unei imagini de ansamblu despre caracterul esențial al legăturii dintre fundamentele economice și măsurile de politici publice, legătură discutată pe larg în capitolul final; nu aș putea face însă acest lucru fără considerațiile la care tocmai mă refer.

În primul rând, trebuie observat că geneza recente crize nu are aceleași fundamente economice ca aceea din 1929-1933. Altfel spus, ea nu a venit pe o lungă perioadă de stagnare și de scădere economică așa cum a fost cazul celei din 1929-1933. Dimpotrivă, ea s-a declanșat la capătul unei lungi perioade de constantă creștere economică.

În același timp însă, ea a venit pe un fond de dereglementare care a fost considerat în epocă chiar cauza acestei perioade de creștere. Acesta dereglementare s-a produs în inima capitalismului anglo-saxon și principala ei caracteristică a fost eliminarea prevederilor din *Glass-Steagall Act* care împiedicau formarea unor conglomerate economico-financiare multi-funcționale. Urmarea a fost încurajarea speculațiilor financiare. Acestea din urmă nu ar fi produs singură crize, dacă nu se petrecea al doilea fapt remarcabil, anume acela că aproape toți actorii au intrat în joc. Acționariatul era interesat de dividende, managementul de bonusuri, debitorii de bani ieftini, speculatorii imobiliari de rente, iar autoritățile de reglementare de boom-ul economic, mulțumite de rezultatele dereglementării făcute de ele însele. Se înțelege de ce criza a lovit atât de puternic și de adânc nu doar în inima anglo-saxonă a capitalismului, ci și în cercurile concentrice mai ales din Europa Occidentală și din Asia de Sud-Est implicate direct în exuberanța americană.

Al treilea fapt remarcabil este că globalizarea economică este un proces real care a intermediat transmiterea crizei și în arii precum Rusia, China sau Europa Răsăriteană neimplicare direct în această exuberanță.

Astfel, și aceasta constituie al patrulea fapt remarcabil, dacă aspectele de politici publice, de reglementare și supraveghere au avut un rol important în declanșarea și agravarea crizei, răspândirea ei dincolo de aria de geneză s-a făcut mai ales prin mecanisme economice. Acest fapt este o probă în plus despre faptul că în cazul capitalismului vorbim nu doar de o esență comună, ci, mai ales astăzi, și de fenomene, procese și contagiuni puternic asemănătoare la scară globală.

În fine, ultimul fapt remarcabil este acela că în materie de răspuns la criză, acesta a venit aproape în totalitate, indiferent de aria geografică sau de varietatea de capitalism de la politicile publice, de la stat, nu de la principalii actori ai crizei care au fost privați.

Rezultatele propriu zise ale cercetării se află în principal în ultimul capitol – deși numeroase observații făcute anterior constituie în sine mici progrese în realizarea cercetării și în cunoașterea temei – pentru că aici „afluiesc” toate datele, analizele și interpretările din capitolele anterioare. Acest al patrulea capitol aduce însă nu doar răspunsul întemeiat în privința principalei ipoteze ale acestei investigații, ci și un instrument util nu numai pentru obținerea acestui răspuns, ci și pentru



alte cercetări. Plecând de la înțelepciunea comună, aceea că ce se naște din pisică, șoareci mănâncă sau, altfel spus, de la ideea impusă după Kant în epistemologie, anume că noi gândim în manieră cauzală, am elaborat un model pentru cauzele crizelor economice (oricare ar fi acestea). Acest model poate fi utilizat nu numai pentru a investiga care sunt cauzele crizelor, ci și pentru a studia direcțiile lor de dezvoltare și, mai ales, pentru a analiza și evalua răspunsurile față de criză: cărui nivel al crizei și cauzalității ei i se adresează fiecare răspuns, fiecare măsură adoptată de diferiții decidenți publici și privați.

În elaborarea modelului am pornit – așa cum era și normal pentru o cercetare bazată pe asumția primatului economicului – de la studierea câtorva modele economice. Acestea au surprins inițial aspectele strict economice, obiective, ceea ce putem numi fundamentele economice ale capitalismului. Economiiștii înșiși, observând intricarea economicului cu socialul și politicul (mai ales cu ultimul), au elaborat noi modele economice în care au încercat să surprindă nu doar variabilele reprezentate de fundamentele economice, ci și pe acelea la fel de importante – iar acest aspect este deosebit de important, el arătând cum trebuie înțeles primatul economicului, cel puțin în ceea ce privește această lucrare, anume ca un economic care a integrat decizia politică, drept o realitate inseparabilă care face ca economia să fie mai degrabă economie politică, așa cum se spunea în trecut<sup>4</sup> – determinate de politicile publice. Am folosit aceste modele pentru a întemeia distincția conceptuală dintre nivelul de profunzime (fundamentele economice) și cel intermediar (politici publice), chiar dacă în realitate distincția este de multe ori dificil de făcut; am adăugat modelului un nivel de suprafață care constă mai ales în comportamente ale actorilor cu caracter contextual, astfel încât într-o reprezentare statistică aceste comportamente ar fi outliers; dar tocmai fiind astfel, ele contribuie serios la declanșarea crizelor. Am acordat mult spațiu interpretării reacțiilor împotriva crizei în diferitele spații și varietăți capitaliste din perspectiva acestui model. Ne-a interesat desigur să evaluăm răspunsurile anti-criză, dar, mai mult decât atât, am folosit rezultatele obținute în această investigație pentru consolidarea testului ipotezei noastre de lucru. Aceasta a fost că la nivelul fundamentelor, capitalismul, fără a exclude crizele, nu le generează în mod necesar și nici măcar în mod frecvent. În schimb, incoerența repetată ciclic la nivelul

---

<sup>4</sup> Preferința din ultimii 70-80 de ani pentru o economie făcută cantitativ a avut pe lângă avantajul unui mai bun control și dezavantajul că a obnubilat importanța politicilor publice. Modelele mai noi de care vorbim încercă să integreze în manieră cantitativă și aceste aspecte. Pe scurt, teoria economică, așa cum este ea făcută astăzi, cantitativ, are primat față de cele socială și politică, tocmai pentru că a integrat politicul și socialul în propriul demers. Ipoteza și cercetarea noastră sunt tocmai despre această integrare; nu sunt împotriva ei, sunt critice față de modalitatea integrării, față de incoerența integrării, așa cum am arătat anterior pe larg și după cum vom sumariza imediat.

politicilor publice – dereglementare care stimulează creșterea economică, dar și speculația excesivă înainte de criză, urmată, după declanșarea acesteia, de *bail-out* și de o nouă reglementare<sup>5</sup> – contribuie serios la agravarea și extinderea crizelor, dar, mai ales, la repetarea lor. Pentru că politicile publice de *bail-out* împiedică „activitatea educativă” a pieței, introducând hazard moral, este castrat un mecanism fundamental al pieței prin care aceasta ar putea să distingă creșterea sănătoasă și speculația nesănătoasă.

Am insistat asupra necesității ca mecanismul de *bail-out* instituit prin politici publice să fie mai bine întemeiat decât este astăzi nu numai din rațiuni morale (internalizarea câștigurilor de către instituțiile financiare și externalizarea pierderilor), ci și din rațiuni economice, pentru că, prin hazardul moral, piața este împiedicată să își exercite o funcție importantă, aceea de a discrimina între agenții economici viabili și cei neviabili. Dar, insistența noastră asupra mecanismului de *bail-out* nu este limitată la aceste rezultate; ea este pusă în slujba testării ipotezei centrale a cercetării, anume contribuția politicilor publice la agravarea, extinderea și repetarea crizei; de fapt, a incoerenței în materie de politici publice. Argumentând că, exact așa cum stau lucrurile în modelul clasic, pe termen mediu și lung piața ar putea educa actorii săi astfel încât pierderile reprezentate de criză să survină cât mai rar și să fie limitate, am observat din analizele făcute că, în chip real, acesta este doar un model care nu a funcționat ca atare niciodată la nivelul faptelor. În criza din 1929-1933, când nu existau multe reglementări anterioare crizei, nu i s-a permis pieței să își selecteze actorii; după ce s-a intervenit prin creșterea cererii agregate s-au introdus reglementări drastice<sup>6</sup>. Modelul a funcționat o jumătate de secol, apoi s-au introdus dereglementări pentru că economia începea să își piardă forța productivă. Noile dereglementări, piața, au produs creștere, dar după un sfert de secol au dus la criza din 2007-2010 care a generat *bail-out* și noile reglementări. Este de natura evidenței că avem de a face cu o incoerență, anterior crizelor și pentru a promova creșterea; ca răspuns la crize se recurge la *bail-out* și reglementări. Aici ipoteza noastră este confirmată; este totuși de dorit să facem câteva considerații despre importanța ei la nivelul consecințelor de viitor.

Datele arată că ciclul devine din ce în ce mai strâns. Se pare că avem de a face cu un fel de

---

<sup>5</sup> Care este, după cum am arătat deja, tot mai limitată în domeniul ei: în loc să delimiteze domeniile de activitate ale instituțiilor financiare (*Glass-Steagal Act*), le permite acestora să acționeze în multe domenii, reglementându-le doar practicile (*Dodd-Frank Act*).

<sup>6</sup> Perioada de non-intervenție a speriat prin consecințele sociale. Politica keynesiană a dat rezultate, dar cu prețul unor schimbări majore la nivelul modelului american al economiei. O decizie mai curajoasă și coerentă putea lăsa piața să decidă asupra actorilor viabili și, în paralel, putea oferi suport social. Ciclul care a urmat ar fi fost anihilat din rădăcină.

ciclicitate care se contractă între dereglementare și reglementare prin care se răspunde problemelor de creștere, stagnare, descreștere pe care altfel ar trebui să le rezolve ciclurile normale ale pieței. Diferența majoră este că, dacă în cadrul pieței ciclurile sunt constante datorită faptului că ele țin de natura pieței, atunci când sunt înlocuite cu ciclul reglementare-dereglementare, ele au tendința de a se contracta tocmai pentru că sunt artificiale. Cel mai probabil, această substituție de cicluri a avut loc pentru că complexul economico-politic urmărește cu orice preț forțarea profitului. De aceea contractia și nesustenabilitatea sa pe termen lung. Cu certitudine, piața singură – de aceea am și afirmat că preferam soluția pieței, a coerenței prin dereglementare – nu ar fi oferit profituri atât de mari, dar le-ar fi oferit mult mai sustenabil. Coerența economică își aduce roadele pe termen lung. Actualul model reglementare-dereglementare în goana după maximizarea profitului și trecerea în plan secund a sustenabilității este în mod paradoxal anti-capitalist; în ordine logică capitalistul caută mai întâi profit și abia în al doilea rând cât mai mult profit; desigur, în chip real cele două nu pot fi distinse, dar dacă îi dai capitalistului posibilitatea să caute cât mai mult profit fără riscul de a-l pierde, îi iei pieței mecanismul fundamental de control al sănătății capitalismului. Așa se ajunge la datorii uriașe aruncate în viitor sau în alte economii, așa se ajunge la crize, așa se pierd resurse, adică printr-o alianță între politică și economie în forma acestui ciclu nesănătos reglementare-dereglementare. Chiar dacă se numește Apple, acesta este viermele din măr.

### Bibliografie selectivă

- Adams, J., 2005. *The Familial State Ruling Families and Merchant Capitalism in Early Modern Europe*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Ahamed, L., 2009. *Lords of finance: The bankers who broke the world*. New York: Penguin Group (USA).
- Albert, M., 1993. *Capitalism Versus Capitalism: How America's Obsession with Individual Achievement and Short-term Profit Has Led it to the Brink of Collapse*. 1st ed. New York: Four Walls Eight Windows.
- Aligica, P.D. și Tarko, V., 2015. *Capitalist Alternatives Models, taxonomies, and scenarios*. New York: Rutledge.
- Aslund, A., 2010. *The Last Shall Be the First. The East European Financial Crisis*. Washington, D.C: Peterson Institute for International Economics (2010)

- Bagehot, W., 1920. *Lombard Street. A Description of the Money Market*. London: John Murray.
- Baumol, W.J., 1990. Entrepreneurship: Productive, Unproductive, and Destructive. *Journal of Political Economy*, 98(5, Part 1, Oct.), pp. 893-921.
- Baumol, W.J., Litan, R.E. și Schramm, C.J., 2007. *Good capitalism, bad capitalism, and the economics of growth and prosperity*. New Haven: Yale University Press.
- Beaud, M., 2001. *A History of Capitalism. 1500-2000*. New York: Montley Review Press.
- Berlatsky, N., 2010. *The Global Financial Crisis*. Farmington Hills: Gale Cengage.
- Bernanke, B.S., 2000. *Essays on the great depression*. Princeton: Princeton University Press.
- Bilancia, P, 2017. The Current State of the Governance of the Eurozone and the Increase in the European Democratic Deficit. În: S. Mangiameli, ed. 2017. *The Consequences of the Crisis on European Integration and on the Member States the European Governance between Lisbon and Fiscal Compact*. Belin: Springer. p. 65-82
- Bilginsoy, C., 2015. *A history of financial crises: Dreams and follies of expectations*. London: Routledge.
- Blanchard, O. și Johnson, D.R., 2013. *Macroeconomics*. 6<sup>th</sup> Edition. New York: Pearson.
- Blanchard, O., 2017. *Macroeconomics*. 7<sup>th</sup> Global Edition. London: Pearson.
- Blinder, A.S., 2014. *After the Music Stopped: The Financial Crisis, the Response, and the Work Ahead*. New York: Penguin Group.
- Blinder, A.S., 2014. *After the Music Stopped: The Financial Crisis, the Response, and the Work Ahead*. New York: Penguin Group.
- Bourdieu, P., 1998. *Acts of resistance: Against the tyranny of the market*. Cambridge, England: Polity Press.
- Boyer, R. și Saillard, Y., 1995. *Théorie de la régulation: l'état des savoirs*. Paris: La Découverte.
- Braudel, F., 1979. *Afterthoughts on Material Civilization and Capitalism*. Baltimore: THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY PRESS.
- Braudel, F., 1984. *Civilization and Capitalism, 15th-18th Century, Volume III: The Perspective of the World*. London: HarperCollins Publishers.

- Bryan, D. și Rafferty, M., 2006. *Capitalism with Derivatives. A Political Economy of Financial Derivatives, Capital and Class*. New York: Palgrave Macmillan.
- Calomiris, C. și Gorton, G., 1991. *The Origins of Banking Panics: Models, Facts, and Bank Regulation*. În: R. G. Hubbard, ed. 1991. *Financial Markets and Financial Crises*. Chicago: University of Chicago Press. pp. 109–173.
- Casson, M., 2003. *The entrepreneur: An economic theory*. 2nd ed. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Casson, M., 2010. *Entrepreneurship: Theory, networks, history*. Cheltenham: Elgar, Edward Publishing.
- Cousins, M., 2005. *European welfare states: Comparative perspectives*. Los Angeles: Sage Publications.
- Crouzet, F., 2001. *A history of the European economy, 1000-2000*. Charlottesville: University of Virginia Press.
- Dash, M., 2001. *Tulipomania: The story of the world's most coveted flower and the extraordinary passions it aroused*. New York, NY: Crown Publishing Group.
- Eccleston, R., 2012. *The Dynamics of Global Economic Governance*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Eichengreen, B., 2006. *Global imbalances and the lessons of Bretton Woods*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Eichengreen, B., 2011. *Exorbitant Privilege. The Rise and Fall of the Dollar*. Oxford: Oxford University Press.
- Esping-Andersen, G., 1996. *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Feldstein, M., 2014. How to achieve stronger U.S. growth. *Journal of Policy Modeling* (2014).
- Ferguson, N., 2009. *The Ascent of Money. A Financial History of the World*. London: Penguin Books.
- Findlay, R. și O'Rourke, K.H., 2007. *Power and plenty: Trade, war, and the world economy in the second millennium*. United States: Princeton University Press.
- Fishback, P.V., 2007. Seeking Security in the Postwar Era. În: P.V. Fishback, ed. 2007. *The Government and the American Economy: A New History*. Chicago: University of Chicago Press. pp. 507-556.

- Fisher, I., 1930. *The Theory of Interest as Determined by Impacience to Spend Income and Opportunity to Spend it*. New York: The Mcmillan Company.
- Friedman, M. și Schwartz, A.J., 1993. *A monetary history of the United States, 1867-1960*. 9th ed. Princeton: Princeton University Press.
- Friedman, M., 1994. *Money mischief: Episodes in monetary history*. New York: Harcourt Publishers Group.
- Friedman, M., 2009. *The Optimum Quantity of Money*. New Brunswick and London: Aldine Transaction.
- Fulcher, J., 2004. *CAPITALISM A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Galbraith, J.K., 1993. *Short history of financial euphoria*. New York: Whittle Books in association with Penguin Books.
- Galbraith, J.K., 2009. *The great crash, 1929*. London: Penguin Books.
- Garber, P.M., 2000. *Famous First bubbles: The fundamentals of early manias*. United States: The MIT Press.
- Garrison, R., 2002. *Time and money: The Macroeconomics of capital structure*. London: Routledge.
- Gazier, B., 2007. *La crise de 1929*. Paris: Presses universitaires de France.
- Geithner, T., 2014. *Stress test: Reflections on financial crises*. United States: Crown Publishing Group (NY).
- Goldgar, A., 2007. *Tulipmania: Money, honor, and knowledge in the Dutch Golden Age*. Chicago: University of Chicago Press.
- Greenspan, A., 2014. *The map and the territory 2.0: Risk, human nature, and the future of forecasting*. New York, NY, United States: Penguin Books.
- Haberler, G., 1943. *PROSPÉRITÉ ET DÉPRESSION*. Geneva: SOCIÉTÉ DES NATIONS.
- Habermas, J., 2006. *The Divided West*. Cambridge: Polity Press.
- Hanes, S.M. și Hanes, R.C., 2003. *The great depression and new deal: Primary sources*. Detroit: Thompson Gale.
- Hayek, F.A., 2006. *The Road to Serfdom*. New York: Rutledge.
- Hedlund, S., 2002. *Russia's Market Economy: A Bad Case of Predatory Capitalism*. United Kingdom: Routledge.

- Hendrickson, J., 2011. *Regulation and instability in U.S. Commercial banking: A history of crises: 2011*. United Kingdom: Palgrave Macmillan.
- Hobsbawm, E.J., 1969. *Industry and empire*. London, England: Penguin Books.
- Hoffman, D., 2002. *The Oligarchs: Wealth and Power in the New Russia*. New York: PublicAffairs.
- Keeley, B. și Love, P., 2010. *From Crissis to Recovery. The Causes, Curse and Consequences of the Great Recession*. Paris: OECD.
- Kindleberger, C.P. și Aliber, R.Z., 2011. *Manias, panics, and crashes: A history of financial crises*. 6th ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Knight, F., 1921. *Risk, Uncertainty and Profit*. Boston: Houghton Mifflin.
- Kolb, R.W. ed., 2010. *Lessons from the financial crisis: Causes, consequences, and our economic future*. United Kingdom: Wiley, John & Sons.
- Krugman, P., 2009. *The return of depression economics and the crisis of 2008*. New York: Norton, W. & Company.
- Law, J., 1750. *Money and Trade Money and Trade Considered: With a Proposal for Supplying the Nation with Money*. Glasgow: R&A. Foulis.
- Maddison, A., 1991. *Dynamic forces in capitalist development: A long-run comparative view*. Oxford: Oxford University Press.
- Maddison, A., 2007. *Conturs of World Economy*. Oxford: Oxford University Press.
- Markham, J.W., 2002. *A financial history of the United States. Volume I From Christopher Columbus to the Robber Barons (1492 -1900)*. United States: M.E. Sharpe.
- Marmont du Hautchamp, B., 1739. *Histoire du systeme des finances, sous la minorité de Louis XV. pendant les années 1719 & 1720: précédée d'un abregé de la vie du duc regent, & du Sr. Law Vol. 5*. Haga: Pierre de Hondt.
- Minsky, H., 2008. *Stabilizing an unstable economy*. New York: McGraw-Hill.
- Mishkin, F., 1991. Asymmetric Information and Financial Crises: A Historical Perspective. În: R. G. Hubbard, ed. 1991. *Financial Markets and Financial Crises*. Chicago: University of Chicago Press. pp. 70-108.
- Moosa, I.A., 2010. *The Myth of Too Big to Fail*. London: Palgrave Macmillan.

- Münchau, W., 2010. *The meltdown years: The unfolding of the global economic crisis*. New York: McGraw-Hill Education.
- Murgescu, B., 2010. *România și Europa. Acumularea decalajelor economice 1500-2010*. Iași: Polirom.
- Murphy, A.E., 1997. *John Law Economic Theorist and Policy-Maker*. Oxford: Oxford University Press.
- National Commission on the Causes of the Financial Crisis, 2011. *The financial crisis inquiry report: Final report of the national commission on the causes of the financial and economic crisis in the United States*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Niskanen, W.A., 2001. Bureaucracy. În: W. F. Shughart și L. Razzolini, ed. 2001. *The Elgar Companion to Public Choice*. Cheltenham: Edward Elgar. pp. 258-270.
- North, D.C., 1990. *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ostrom, E., 2008. Doing Institutional Analysis Digging Deeper Than Markets and Hierarchies. În: C. Ménard and M.M. Shirley, ed. 2008. *Handbook of new institutional economics*. Berlin: Springer. pp. 819-848.
- Ostrom, E., 2011. Background on the Institutional Analysis and Development Framework. *Policy Studies Journal*, 39(1), pp. 7–27.
- Rhee, J.-C., 1994. *State and industry in South Korea: the limits of the authoritarian state*. New York: Routledge.
- Ritschl, A. și Straumann, T., 2010. Business cycles and economic policy, 1914–1945. În: S. Broadberry și K.H. O’Rourke, ed. 2010. *The Cambridge Economic History of Modern Europe Volume 2 1870 to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press. pp.156–180.
- Rogoff, K. și Reinhart, C., 2009. *This time is different: Eight centuries of financial folly*. Princeton: Princeton University Press.
- Romer, D., 2012. *Advanced macroeconomics*. 4th edition. New York: McGraw-Hill.
- Ross Sorkin, A., 2010. *Too big to fail: The inside story of how Wall Street and Washington fought to save the Financial System and themselves*. London: Penguin Books.
- Roubini N. și Mihm S., 2010. *Economia crizelor: curs fulger despre viitorul finanțelor*. București: Publica.



- Roubini, N. și Setser, B., 2004. *Bail-ins or bailouts: responding to financial crises in emerging economies*. Washington DC: Institute for International Economics.
- Scammell, W., 1975. *International monetary policy: Bretton woods and after*. 2nd ed. London: Macmillan.
- Schumpeter, J.A., 1934. *The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle*. Cambridge: Harvard University Press.
- Schumpeter, J.A., 1942. *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Harper.
- Shiller, R.J., 2015. *Irrational exuberance*. 3rd ed. United States: Princeton University Press.
- Sloman, J., Wride, A., Garratt, D., 2015. *Economics*. Ninth Edition. Harlow: Pearson Education.
- Smith, A., 1982a. *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations: V. II*. Indianapolis: Liberty Classics.
- Smith, A., 1982b. *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations: V. II*. Indianapolis: Liberty Classics.
- Steil, B., 2013. *The battle of Bretton Woods: John Maynard Keynes, Harry Dexter White, and the making of a new world order*. Princeton: Princeton University Press.
- Stiglitz, J., 2010. *În cădere liberă. America, piața liberă și prăbușirea economiei mondiale*. București: Publica.
- Vaggi, G. și Groenewegen, P., 2006. *A Concise History of Economic Thought from Mercantilism to Monetarism*. London: Palgrave-Mcmillan.
- van Zanden, J.L., 2000. Early modern economic growth: a survey of the European economy, 1500-1800. În: M. Prak, ed. 2000. *Early modern capitalism: Economic and social change in Europe 1400-1800*. United States: Routledge. pp. 67–84.
- Varoufakis, Y., 2011. *The global Minotaur America, the true origins of the financial crisis and the future of the world economy*. London: Zed Books.
- Varoufakis, Y., Theocarakis, N. și Halevi, J. 2011. *Modern political economics: Making senses of the post-2008 world*. London: Routledge.
- Wallerstein, I., 2011. *THE MODERN WORLD SYSTEM II. Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy 1600—1750*. Berkeley, Los Angeles, London: UNIVERSITY OF CALIFORNIA PRESS.

- Walton, G.M. și Rockoff, H., 2014. *History of the American economy*. 12th ed. Mason, OH: South-Western, Cengage Learning.
- Zizek, S., 2014. *Trouble in Paradise. From the End of History to the End of Capitalism*. New York: Allen Lane.
- Feldstein, M., 2007. *How to Avert Recession*. [online] Disponibil la: <<http://www.nber.org/feldstein/wsj120507.html>> [Accesat pe 17 Feb. 2017].
- Kashkari, N și Swagel, P., 2008. "Break the Glass" Bank Recapitalization Plan. [online] Disponibil la: <<http://www.andrewrossorkin.com/?p=368>>. [Accesat la 15 Dec. 2017].
- US Department of Treasury, 2018a. *Troubled Asset Relief Program Monthly Report to Congress December 2017*. [online] Disponibil la: <<https://www.treasury.gov/initiatives/financial-stability/reports/Documents/2017.12%20December%20Monthly%20Report%20to%20Congress.pdf>> [Accesat pe 29 Ian. 2018].
- US Department of Treasury, 2018b. *TARP Tracker from November 2008 to December 2017*. [online] Disponibil la: <<https://www.treasury.gov/initiatives/financial-stability/reports/Pages/TARP-Tracker.aspx#All>> [Accesat pe 29 Ian. 2018].
- World Bank, 2017a. *World Bank Data World Development Indicators*. [online] Disponibil la: <<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?ReportId=49206&Type=Table#advancedDownloadOptions>> [Accesat pe 8 Feb. 2017].
- World Bank, 2017b. *World Bank WDI Database Archives*. [online] Disponibil la: <<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=wdi-database-archives-%28beta%29>> [Accesat pe 30 Jan. 2017].